

ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ – ОСНОВНИЙ ЧИННИК ЙОГО РОЗВИТКУ

М. М. ІЛЬЧУК, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України, завідувач кафедри
підприємництва та організації агробізнесу

І. А. КОНОВАЛ, кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва
та організації агробізнесу

М. І. ДМИТРУК, старший викладач кафедри підприємництва
та організації агробізнесу

Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: kaf_orgagro@ukr.net, i_konoval@ukr.net

Анотація. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти визначення економічного змісту і методів вимірювання продуктивності праці. Досліджено методичні підходи до визначення місця України у рейтингу країн за рівнем продуктивності праці. Встановлено, що, за даними Світового банку, в Україні рівень продуктивності праці в економіці у 5 разів нижчий, порівняно з країнами ЄС (28). Здійснено порівняльний аналіз досягнутого рівня продуктивності праці за видами економічної діяльності. Встановлено, що впродовж 2012–2016 років найстабільніші темпи зростання продуктивності праці за видами економічної діяльності демонстрували сільське, лісове та рибне господарство, операції з нерухомим майном, професійна, наукова й технічна діяльність.

Проаналізовано стан продуктивності праці в сільському господарстві за категоріями товаровиробників та галузями рослинництва і тваринництва. Розрахунки свідчать, що у сільському господарстві продуктивність праці є досить низькою за рахунок її низького рівня у господарствах населення. Продуктивність праці на сільськогосподарських підприємствах досягає її рівня у промисловості. Проаналізовано тенденції у співвідношенні темпів зростання продуктивності праці та оплати праці на сільськогосподарських підприємствах. Обґрунтовано необхідність підвищення продуктивності праці в аграрному секторі економіки як джерела зростання національного доходу та чинника підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Ключові слова: сільське господарство, виробничі ресурси, ефективність, продуктивність праці, валова продукція, валова додана вартість, конкурентоспроможність економіки

Актуальність. Сировинний характер експорту продукції сільського господарства в умовах глобалізації економічного простору негативно позначається на розвитку агропромислового комплексу України через зміну цін на світових ринках. Для збільшення обсягів виробництва продукції сільського господарства та підвищення рівня її конкурентоспроможності необхідно, перш

за все, розвивати внутрішній ринок та раціонально використовувати наявний ресурсний потенціал – працю, землю і капітал. Узагальнюючим показником результативності праці, що характеризує ефективність її витрат у виробництві, є продуктивність праці. Проте її розмір та динаміка відображують сукупний ефект змін у використанні основних і оборотних засобів виробництва, безпосередньо витрат праці, технологічних та організаційних змін тощо. Тобто продуктивність праці є основним показником, який відображує ефективність всього суспільного виробництва, і робочої сили зокрема. Продуктивність праці є індикатором конкурентоспроможності економіки та рівня життя населення. Тому дослідження продуктивності праці в аграрному секторі економіки, визначення резервів та шляхів її підвищення є актуальними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні аспекти визначення економічного змісту й вимірювання продуктивності праці у аграрному секторі достатньо ґрунтовно висвітлені у працях таких відомих вчених, як Д. П. Богиня [1], В. В. Вітвіцький і І. М. Беженар [2], В. К. Горкавий [3], В. С. Дієсперов [6], К. О. Прокопенко [7], Б. Й. Пасхавер, та ін. Проте розвиток нових організаційно-правових форм господарювання та зміни в інформаційному забезпеченні зумовлюють необхідність подальшого проведення досліджень щодо вдосконалення методології розрахунків показників продуктивності праці у сільському господарстві для різних цілей аналізу й прийняття управлінських рішень.

Мета дослідження – провести порівняльний аналіз досягнутого рівня продуктивності праці в Україні з іншими країнами, за видами економічної діяльності, сільському господарстві за категоріями товаровиробників та обґрунтувати необхідність підвищення продуктивності праці в аграрному секторі економіки як джерела зростання національного доходу та чинника підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Результати дослідження та їх обговорення. Продуктивність праці – це узагальнюючий показник результативності праці, що характеризує ефективність її витрат у виробництві та сфері послуг. Даний показник розраховують як міжнародні так і національні організації, наукові установи та агентства для аналізу результативності використання праці, рівня і якості життя населення країни. І, залежно від мети проведення аналізу, методика розрахунку показника продуктивності праці може змінюватися.

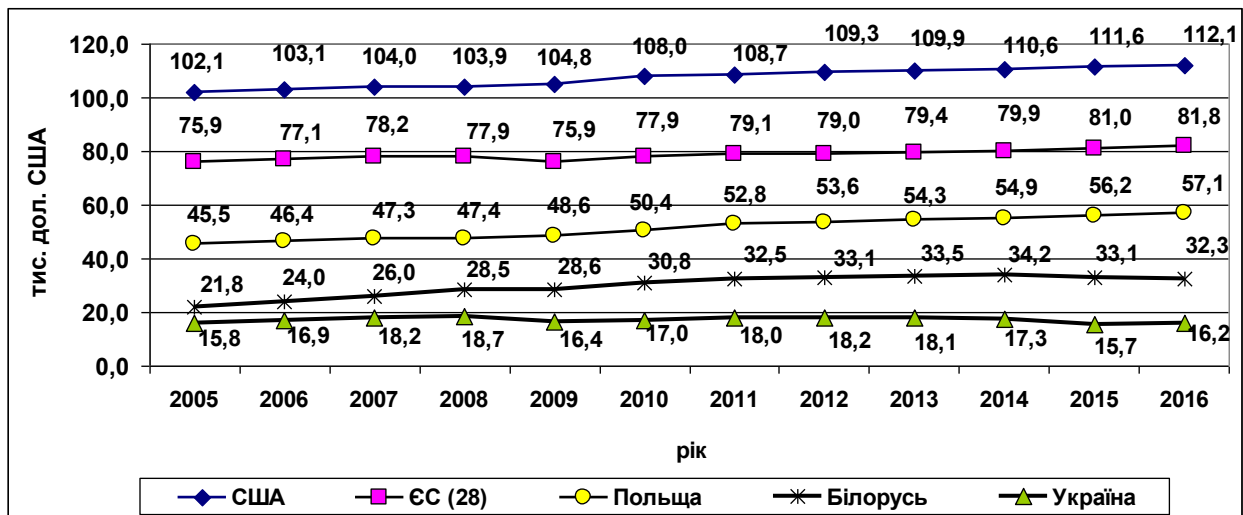
За методологією Організації економічного співробітництва і розвитку, продуктивність праці розраховується як валовий внутрішній продукт (ВВП) у розрахунку на годину відпрацьованого часу. Для порівняння рівнів продуктивності праці між країнами, ВВП у національній валюті перераховується на долари США за паритетом купівельної спроможності (ПКС) [9]. Продуктивність праці й вартість праці на одиницю продукції внесено Міжнародною організацією праці (МОП) до переліку ключових індикаторів ринку праці, які рекомендовані для дослідження та аналізу стану національного ринку праці. МОП розраховує продуктивність праці як ВВП у постійних цінах у розрахунку на одного зайнятого працівника.

Відповідно до Наказу Міністерства економіки України „Про затвердження Тимчасових методичних рекомендацій розрахунку продуктивності праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності” (№ 916 від 26.12.2008

р.), продуктивність праці для міжнародних порівнянь визначають як відношення ВВП за ПКС до кількості зайнятих в економіці [7].

За даними Світового банку, у 2005–2016 роках рівень продуктивності праці в Україні мав тенденцію до зростання, але значно меншими темпами порівняно із зарубіжними країнами. Так, в Україні у 2016 р., рівень продуктивності праці зріс на 2,3% порівняно з 2005 р. Для порівняння, приріст даного показника за аналогічний період в країнах ЄС(28) становив 7,8%, у США – 9,8%, у Польщі – 25,5% (рис. 1).

Разом з тим, дані рис. 1 свідчать, що в 2005–2016 роках в Україні рівень продуктивності праці в економіці був у 2–6 разів нижчий, порівняно із зарубіжними країнами, у тому числі з країнами пострадянського простору. Водночас, цей розрив за аналізований період лише збільшився. Існуюча тенденція індексу продуктивності праці в Україні у поєднанні зі збереженням низького її рівня негативно впливає на стійке економічне зростання, формування конкурентоспроможної економіки і підвищення рівня та якості населення країни.

Рис. 1. Валовий внутрішній продукт на одного зайнятого, тис. дол. США (постійні ціни 1990 р. за ПКС) Джерело: дані Світового банку <http://data.trendeconomy.ru/dataviewer/wb/wbd/wdi>

На основі методики, розробленої Міністерством економіки України, продуктивність праці за видами економічної діяльності розраховується як відношення валової доданої вартості (ВДВ) за окремими видами економічної діяльності до кількості населення, зайнятого у цих видах діяльності. При здійсненні моніторингу динаміки продуктивності праці слід враховувати зміни у методології, оскільки валова додана вартість обраховується у постійних цінах 2010 р. (порівняно з 2007 р. у попередній період часу). Відповідно, більш статистично обґрунтовано зростання продуктивності праці розраховувати через відношення ВДВ (у постійних цінах 2010 р.) до кількості зайнятого населення, яке визначається за результатами обстеження Держкомстату України на постійній основі та ґрунтується на міжнародних стандартах (табл. 1).

Найвищого рівня продуктивності праці за видами діяльності в Україні досягнуто у сфері операцій з нерухомим майном (у 5 разів вищий від рівня по економіці в цілому) та фінансовій і страховій діяльності (у 3,5 раза вищий).

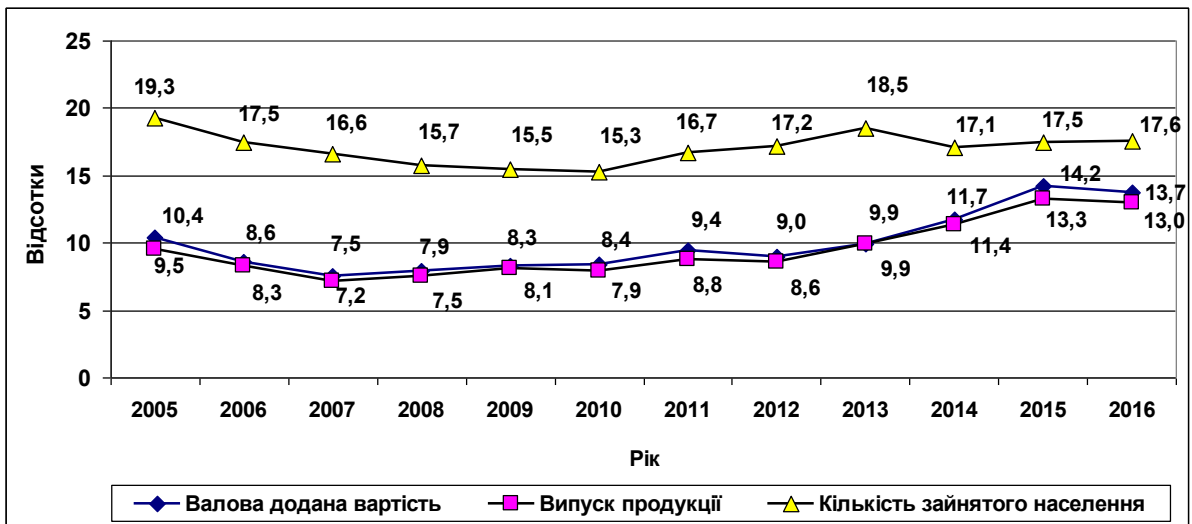
1. Валова додана вартість у постійних цінах 2010 року на 1 зайнятого, тис. грн

Види діяльності	2012	2013	2014	2015	2016	2016 р. у % до 2012 р.	Відношення до рівня по економіці в цілому, %
Сільське, лісове та рибне господарство	27,9	30,7	34,5	35,5	37,8	135,6	69,5
Промисловість	77,7	73,7	72,0	69,2	72,6	93,4	133,5
Будівництво	37,5	33,0	29,9	28,3	32,5	86,5	59,7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	39,9	39,0	36,1	34,5	35,9	89,9	66,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	76,2	75,7	71,2	77,5	79,9	104,9	147,0
Фінансова та страхова діяльність	183,7	204,2	213,9	198,8	194,5	105,9	357,7
Операції з нерухомим майном	195,3	213,7	230,2	254,1	272,7	139,6	501,5
Професійна, наукова й технічна діяльність	64,1	72,3	72,8	68,5	71,0	110,8	130,5
Освіта	34,5	35,6	35,0	36,0	35,7	103,3	65,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	34,5	33,6	32,4	35,6	34,8	101,0	64,1
Усього	52,2	52,4	52,2	52,4	54,4	104,1	100,0

Джерело: Розроблено авторами за даними Держстату України [4].

Упродовж 2012–2016 років найбільш стабільні темпи зростання продуктивності праці за видами економічної діяльності демонстрували сільське, лісове та рибне господарство (на 35,6%), операції з нерухомим майном (39,6%), професійна, наукова та технічна діяльність (10,8%). Найбільш стрімке падіння темпів продуктивності праці за аналізований період було у будівництві (на 13,5%), оптовій та роздрібній торгівлі (на 10,1%) та промисловості (на 6,6%). Такі зміни у рівнях продуктивності праці по видах діяльності зумовили зміну структур випуску продукції і послуг та ВДВ України (рис. 2).

Упродовж 2005–2016 років питома вага валової продукції та послуг сільського господарства, мисливства, лісового господарства у загальному випуску економіки України зросла від 9,5% до 13,0 %, а питома вага ВДВ цього виду діяльності зросла від 10,4% до 13,7%. При цьому слід відзначити, такі зміни у структурі випуску та ВДВ країни відбулися на фоні зменшення кількості працюючих в сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві від 4,0 до 2,9 млн осіб.

Рис. 2. Питома вага сільського господарства, мисливства, лісового господарства в економіці України за окремими показниками, % Джерело: Розроблено авторами за даними Держстату України [4].

Для виявлення причин змін рівня продуктивності праці у сільському господарстві протягом досліджуваного періоду необхідно проаналізувати тенденцію зростання продуктивності праці за категоріями товаровиробників та окремими галузями. Проте достовірно розрахувати величину доданої вартості за даними Державної служби статистики України можливо лише для сільськогосподарських підприємств. Для господарств населення, в яких виробляється близько половини валової продукції сільського господарства, розрахувати величину доданої вартості, на нашу думку, є достатньо проблематично, оскільки неможливо достовірно оцінити вартість спожитих матеріалів.

Державна служба статистики України визначає продуктивність праці на аграрних підприємствах по сільськогосподарській діяльності в цілому та окремо по галузях рослинництва і тваринництва показником вартості валова продукція сільського господарства у постійних цінах у розрахунку на 1 працівника (табл. 2). Цей показник продуктивності лише частково відображує продуктивність праці, оскільки на співвідношення між валовою продукцією та витратами праці значною мірою впливали інші фактори виробництва.

Дані табл. 2 свідчать про суттєве зростання обсягів виробленої продукції та продуктивності праці протягом 2005–2016 років у всіх категоріях господарств. При цьому темпи зростання продуктивності праці значно вищі за темпи зростання валової продукції, що пояснюється зменшенням кількості зайнятих. Продуктивність праці у господарствах населення майже удвічі нижча порівняно з її середньогалузевим рівнем. На величину цього показника безпосередньо впливає кількість зайнятих у господарствах населення, яку офіційна статистика одержує в результаті вибіркового обстеження.

При цьому особи, які зайняті іншими видами діяльності або працюють на сільськогосподарських підприємствах, виключаються із числа зайнятих сільськогосподарською діяльністю у господарствах населення. Водночас, до зайнятих відносять осіб, які хоча б одну годину відпрацювали на власній ділянці й реалізували власну продукцію упродовж тижня, під час якого проводилось обстеження економічної активності населення. Для об'єктивного

оцінювання продуктивності праці у господарствах населення доцільно обчислювати умовну кількість зайнятих у перерахунку на повну зайнятість.

Слід також зауважити, що за досліджуваний період збільшення обсягів тваринницької продукції на сільськогосподарських підприємствах відбувається дещо вищими темпами, ніж у рослинництві, а темп зростання продуктивності праці виявився майже вдвічі вищим. При цьому рівень продуктивності праці в тваринництві у 2015–2016 роках перевищив рівень продуктивності праці у рослинництві. Це пояснюється як скороченням зайнятих у тваринництві, так і нарощуванням обсягів виробництва шляхом інтенсифікації виробництва в галузі.

2. Динаміка продуктивності праці в сільському господарстві України у постійних цінах 2010 року

Рік	Господарства всіх категорій		Господарства населення		Сільськогосподарські підприємства			
	валова продукція, млрд. грн.	продуктивність праці, тис. грн. на 1 зайнятого	валова продукція, млрд. грн.	продуктивність праці, тис. грн. на 1 зайнятого	валова продукція, млрд. грн.	продуктивність праці, тис. грн на 1 зайнятого		
						усього	у рослинництві	у тваринництві
2005	179,61	44,8	106,84	35,6	72,76	72,6	86,2	48,0
2006	183,96	50,4	105,16	38,8	78,79	83,9	98,0	58,5
2007	172,08	49,4	97,65	36,9	74,43	88,6	94,9	76,0
2008	201,56	60,7	100,11	39,6	101,45	127,4	142,5	92,7
2009	197,94	62,8	101,66	42,0	96,27	131,3	138,7	114,0
2010	189,37	60,8	95,28	39,6	94,09	132,7	133,6	130,5
2011	226,25	66,3	105,20	39,3	121,05	165,2	171,1	148,8
2012	216,59	65,5	103,50	39,8	113,08	159,7	155,5	171,8
2013	245,49	72,4	108,90	40,2	136,59	201,2	202,2	198,2
2014	250,92	81,2	111,86	45,1	139,06	227,8	228,9	224,1
2015	239,37	83,4	107,45	47,1	131,92	223,3	218,8	238,0
2016	254,12	88,7	109,00	46,6	145,12	275,3	270,9	292,5
2016 р. у % до 2005 р.	141,5	197,7	102,0	131,0	199,4	379,1	314,2	609,5
Середній показник ряду	213,1	65,5	104,4	40,9	108,7	157,4	161,8	149,4
Середній абсолютний приріст	6,77	3,98	0,20	1,00	6,58	18,43	16,79	22,23

Джерело: Розроблено авторами за даними Держстату України [4].

Розрахунки свідчать, що у сільському господарстві продуктивність праці, незважаючи на зростання продуктивності праці у 2005–2016 роках, залишається на достатньо низькому рівні, в основному, за рахунок низького її рівня у господарствах населення. Продуктивність праці на сільськогосподарських підприємствах досягає її рівня у промисловості. Причиною низької продуктивності праці в економіці України та сільському господарстві зокрема є технічна та технологічна відсталість вітчизняного виробництва, високий рівень зношеності основних засобів виробництва,

недостатні обсяги інвестицій для їх своєчасного оновлення та впровадження інноваційних технологій [8].

Залежно від мети проведення аналізу стану аграрного сектору економіки, можуть використовуватися різні методики визначення продуктивності праці. При визначенні впливу використання виробничих факторів на ефективність функціонування галузі доцільно використовувати показник валової продукції чи валової доданої вартості у постійних цінах для відображення результатів використання праці. Для оцінки ж впливу ринкових механізмів на стан галузі необхідно користуватися даними щодо обсягів реалізації продукції сільськогосподарського виробництва чи чистої доданої вартості у фактичних цінах. При цьому автори підтримують думку К. О. Прокопенко, що оцінку ефективності використання трудових ресурсів з урахуванням впливу ринкових механізмів доцільно визначати лише для сільськогосподарських підприємств, оскільки господарства населення виробляють продукцію переважно для споживання членами домогосподарств [6].

Величина доданої вартості відображує результативність праці, тому вона може бути використана для оцінки конкурентоспроможності трудових витрат працівників підприємства або галузі. Водночас, додана вартість є, до певної міри, джерелом виплати заробітної плати, податків до державного бюджету та інших платежів, формує кошти для оновлення основних засобів і впровадження інноваційних технологій, що створює основу для подальшого зростання продуктивності праці та підвищення ефективності сільського господарства в цілому. Тому структура валової доданої вартості може відображувати рівень мотивації до підвищення продуктивності праці (табл. 3).

3. Структура валового внутрішнього продукту та валової доданої вартості сільського господарства за категоріями доходу, %

	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
<i>Структура валового внутрішнього продукту</i>					
Оплата праці найманих працівників	50,5	50,1	46,3	39,1	36,6
Податки за винятком субсидій на виробництво та імпорту	12,7	12,5	12,9	15,9	16,2
Валовий прибуток, змішаний дохід	36,8	37,4	40,8	45	47,9
Усього	100	100	100	100	100
<i>Структура валової доданої вартості сільського господарства</i>					
Оплата праці найманих працівників	23,6	23,3	19,4	14,6	14,6
Податки за винятком субсидій на виробництво	0,2	0,5	0,8	0,6	0,1
Валовий прибуток, змішаний дохід	76,2	76,1	79,8	84,8	85,3
Усього	100	100	100	100	100

Джерело: Розроблено авторами за даними Держстату України [4].

Дані табл. 3 свідчать про значну різницю у розподілі доданої вартості сільського господарства та економіки в цілому. Якщо у структурі доданої вартості сільського господарства оплата праці найманих працівників у 2016 р. займала лише 14,6%, то в економіці в цілому аналогічний показник становив 36,6%.

Очевидно, це пов'язано з нижчим рівнем оплати праці в сільському господарстві і з тим, що близько 43% валової продукції виробляється у господарствах населення, але оплату праці там не нараховують. Про недостатній рівень мотивації до високопродуктивної праці в сільському господарстві свідчать такі дані. Якщо у 2015 і 2016 роках темпи зростання продуктивності праці у фактичних цінах до попереднього року на сільськогосподарських підприємствах становили 1,51 і 1,36, то темпи зростання середньомісячної заробітної плати найманих працівників, відповідно, становили лише 1,27 і 1,25.

Висновки і перспективи. Наявна інформаційна база Державної служби статистики України дає можливість достовірно оцінити показник продуктивності праці в аграрному секторі економіки. Виробництво валової продукції в постійних цінах у розрахунку на одного зайнятого в сільськогосподарському виробництві можна визначити у розрізі окремих категорій виробників і галузей у динаміці, що дає змогу оцінити тенденцію змін цього показника для прийняття відповідних рішень.

Для аналізу рівня продуктивності праці з урахуванням впливу ринкового механізму та міжгалузевих порівнянь доцільно використовувати показник валової доданої вартості на одного зайнятого в галузі. Оцінка даного показника у фактичних цінах уможливіє визначення цінової кон'юнктури на результативність праці, а оцінка даного показника у постійних цінах дає змогу відстежити його зміни в динаміці.

Динаміка змін продуктивності праці у сільському господарстві свідчить про значні резерви для її підвищення: збільшення частки доданої вартості у вартості валової продукції; оновлення основних засобів, впровадження енергозберігаючих технологій та технічних нововведень; удосконалення організації виробництва та інституційної інфраструктури; підвищення кваліфікації та поліпшення навичок працівників, забезпечення відтворювальної та стимулюючої функцій заробітної плати тощо.

У перспективі дослідження будуть здійснюватися щодо виявлення кількісного впливу природних факторів на обсяги виробництва продукції сільського господарства у розрізі регіонів.

Список використаних джерел

1. Богиня Д. П. Ефективність праці в ринковій економіці / Д. П. Богиня, А. Ф. Шевченко // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 4. – С. 3–6.
2. Вітвіцький В. В. Теоретичні аспекти визначення продуктивності аграрних підприємств / В. В. Вітвіцький, І. М. Беженар // Економіка АПК. – 2016. – № 7. – С. 26–34.
3. Горкавий В. К. Інформаційно-аналітичні аспекти управління продуктивністю аграрної праці / В. К. Горкавий // Вісник ХНАУ. – 2006. – № 7. – С. 7–18.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
5. Дієсперов В. С. Економіка сільськогосподарської праці / В. С. Дієсперов // Економіка АПК. – 2016. – № 6. – С. 110–117.

6. Прокопенко К. О. Методологічні аспекти оцінки продуктивності праці у сільському господарстві / К. О. Прокопенко // Статистика України. – 2012. – № 3. – С. 14–20.

7. Тимчасові методичні рекомендації розрахунку продуктивності праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності; затверджені Наказом Міністерства економіки України від 26.12.2008 р. № 916 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738

8. Ilchuk M. M., Konoval I. A., Radko V. I., Yevtushenko V. D. Competitiveness of cattle breeding products increase. – Vienna, Austria: East West, 2017. – 294 p.

9. Key Indicators of the Labour Market (KILM): 2001–2002. – Geneva: International Labour Organisation, 2002. – 622 p.

References

1. Bohynia, D. P., Shevchenko, A. F. (2008). Efektyvnist pratsi v rynkovii ekonomitsi [Effectiveness of labour in the market economy]. Ukraine: aspects of labour, 4, 3–6.

2. Vitvitskyi, V. V., Bezhenar, I. M. (2016). Teoretychni aspekty vyznachennia produktyvnosti ahrarnykh pidpriemstv [Theoretical aspects of definition of productivity of agrarian enterprises]. Ekonomika APK, 7, 26–34.

3. Horkavyi, V. K. (2006). Informatsiino-analitychni aspekty upravlinnia produktyvnosti ahrarnoi pratsi [Information-analytical aspects of management of productivity of agrarian labour]. Visnyk KHNAU, 7, 7–18.

4. State Statistics Service of Ukraine. From www.ukrstat.gov.ua.

5. Diiesperov, V. S. (2016). Ekonomika silskohospodarskoï pratsi [Economy of agricultural labour]. Ekonomika APK, 6, 110–117.

6. Prokopenko, K. O. (2012). Metodolohichni aspekty otsinky produktyvnosti pratsi u silskomu hospodarstvi [Methodological aspects of the assessment of labour productivity in agriculture]. Statistics of Ukraine, 3, 14–20.

7. Temporary methodical recommendations for calculating labour productivity in the economy in general and by types of economic activity; approved by the Order of the Ministry of Economy of Ukraine dated December 26, 2008 No. 916. From http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738

8. Ilchuk, M. M., Konoval, I. A., Radko, V. I., Yevtushenko, V. D. (2017). Competitiveness of cattle breeding products increase. Vienna, Austria: “East West”, 294.

9. Key Indicators of the Labour Market (KILM): 2001–2002. (2002). Geneva: International Labour Organisation, 622.

ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ ТРУДА В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ – ОСНОВНОЙ ФАКТОР ЕГО РАЗВИТИЯ

Н. М. Ильчук, И. А. Коновал, М. И. Дмитрук

Аннотация. Рассмотрены теоретические и практические аспекты определения экономического содержания и методов измерения производительности труда. Исследованы методические подходы к определению места Украины в рейтинге стран по уровню производительности труда. Установлено, что по данным Всемирного банка в Украине уровень производительности труда в экономике в 5 раз

ниже, по сравнению со странами ЕС (28). Проведен сравнительный анализ достигнутого уровня производительности труда по видам экономической деятельности. Установлено, что на протяжении 2012–2016 годов наиболее стабильные темпы роста производительности труда по видам экономической деятельности демонстрировали сельское, лесное и рыбное хозяйство, операции с недвижимым имуществом, профессиональная, научная и техническая деятельность.

Проанализирована производительность труда в сельском хозяйстве по категориям товаропроизводителей и отраслям растениеводства и животноводства. Расчеты показали, что в сельском хозяйстве производительность труда является достаточно низкой за счет ее низкого уровня в хозяйствах населения. Производительность труда на сельскохозяйственных предприятиях достигает ее уровня в промышленности. Проанализированы тенденции в соотношении темпов роста производительности труда и оплаты труда на сельскохозяйственных предприятиях. Обоснована необходимость повышения производительности труда в аграрном секторе экономики как источника роста национального дохода и фактора повышения конкурентоспособности национальной экономики.

Ключевые слова: сельское хозяйство, производственные ресурсы, эффективность, производительность труда, валовая продукция, валовая добавленная стоимость, конкурентоспособность экономики

PRODUCTIVITY OF LABOUR IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE'S ECONOMY IS A MAJOR FACTOR OF ITS DEVELOPMENT

M. M. Ilchuk, I. A. Konoval, M. I. Dmytruk

Abstract. *The theoretical and practical aspects of determination of economic definition and methods of measuring labour productivity are considered. The methodical approaches to determining the place of Ukraine in the ranking of countries by the level of labour productivity are researched. It is established that according to the World Bank, in Ukraine the level of labour productivity in the economy is five times lower than in the EU (28). A comparative analysis of the achieved level of labour productivity by types of economic activity was carried out. It was established that during 2012–2016 the most stable rates of growth of labour productivity by types of economic activity were demonstrated by agriculture, forestry and fishery, real estate operations, professional, scientific and technical activities.*

The analysis of the state of labour productivity in agriculture by the categories of commodity producers and branches of plant growing and livestock farming was conducted. Calculations have shown that in agriculture labour productivity is rather low due to its low level in households. Labour productivity in agricultural enterprises has reached its level in industry. The tendencies in the ratio of growth rates of labour productivity and wages in agricultural enterprises are analyzed. The necessity of increasing labour productivity in the agrarian sector of the economy as a source of growth of national income and a factor of increasing the competitiveness of the national economy is substantiated.

Keywords: *agriculture, production resources, efficiency, labour productivity, gross output, gross value added, competitiveness of economy*